

NS-WANDELING

Broek en Donk 2

herzien door Lonesome Sparrow
27 maart 2026

Beginpunt: treinstation 's-Hertogenbosch' te 's-Hertogenbosch, Noord-Brabant
Eindpunt: treinstation 'Rosmalen' te Rosmalen, Noord-Brabant
Afstand: 20,5 km

Deze wandeltocht werd in 1996 aan het assortiment NS-wandeltochten toegevoegd ter vervanging van een wandeltocht met dezelfde naam die van St. Michielsgestel naar Den Bosch liep en werd daar vermoedelijk in 1997 alweer uit verwijderd, maar mogelijk ook in een der jaren 1998–2000. Het beginstuk van wandeltocht 2 was nagenoeg gelijk aan het eindstuk van wandeltocht 1, maar verder verschilden beide routes geheel. De wandeltocht uit 1996 kende een hoofdvariant die een lijnwandeling was van Den Bosch naar Rosmalen met een lengte van 18,5 km en een alternatieve variant die een rondwandeling was vanuit Den Bosch met een lengte van 20,2 km. De lijnwandeling volgde 16,2 km lang de LAW (Lange-Afstands-Wandeling) Vierstromenpad; alleen de eerste 1,5 km en het laatste 800 m werd dit niet gevolgd. De rondwandeling volgde de eerste 13,9 km de hoofdvariant en daarna de Lange-Afstands-Wandeling Peellandpad. Het Vierstromenpad maakt tegenwoordig onderdeel uit van het Maarten van Rossumpad en dat kom je op deze wandeling alleen nog maar tegen in Den Bosch. Het Peellandpad heet tegenwoordig Hertogenpad en het Hertogenpad wordt momenteel omgebouwd naar de nieuwe LAW Dwars door Brabant, die 1 mei 2026 klaar zou moeten zijn. Het deel van het Peellandpad dat door de alternatieve variant werd gevolgd loopt daar niet meer. Van het stuk Hertogenpad dat van treinstation 's-Hertogenbosch' naar Berlicum loopt valt de eerste 13,2 km vrijwel geheel samen met de oude versie van deze NS-wandeling. Daarom volgt deze nieuwe versie de eerste 13,2 km het Hertogenpad, dat dus Dwars door Brabant gaat worden en in de routebeschrijving daarom alvast zo genoemd wordt. De rest van de NS-wandeling wordt de oude versie gevolgd, waarbij sommige stukken zijn vervangen door fraaiere stukken.

Verlaat treinstation 's-Hertogenbosch' aan de centrumzijde. Je komt dan op het Stationsplein. Vanaf hier volg je meteen de route Dwars door Brabant, die eerst een stuk samenvalt met het Maarten van Rossumpad. De wit-rood-markering van deze routes zag ik hier echter pas na 350 m. Steek het Stationsplein en de Oranje Nassaulaan over en volg de rechterkant van de Stationsweg in de richting van het centrum. Meteen passeer je een banketbakkerij.

Banketbakkerij Jan de Groot is een oude familiebakkerij die gespecialiseerd is in Bossche bollen en de Bossche Kus. De Bossche bol is gemaakt van soezenbeslag, gevuld met slagroom en geglazuurd met gesmolten chocolade fondant met een diameter van 12 cm. De Bossche Kus is een grote bonbon met een stevige chocoladevulling met als Bossch accent een vleugje brandewijn. Deze vulling is omgeven met een laagje hazelnootstukjes en wordt afgewerkt met een laagje chocolade.

Rechtdoor over de Wilhelminabrug over de Dommel en rechtdoor (Visstraat). 1e straat rechtsaf, Lepelstraat. (Hier zag ik de wit-rood-markering voor het eerst.) Op viersprong rechtdoor (Molenstraat). Links bevindt zich de Binnendieze. Molenstraat wordt Uilenburg. Na huisnr. 3 linksaf (Uilenburgstraatje). Aan het einde rechtsaf (Postelstraat). Bij huisnr. 34 linksaf (Stoofstraat). Aan het einde rechtsaf (Snellestraat). Op viersprong linksaf (Schapenmarkt). Je komt uit op de Markt.

Omstreeks 1184 stichtte Godfried III, hertog van Brabant, een jachtslot in een bos bij de samenvloeiing van de Dommel en de Aa in de Dieze. Zijn zoon, hertog Hendrik I, stichtte eind 12e eeuw hier 's-Hertogenbosch. Hij had behoefte aan een militaire grensvesting als bolwerk tegen Holland en Gelre, en aan een nieuw marktcentrum. De marktlocatie bleek goed gekozen, de stad groeide snel. De grootste bloeiperiode was in de 14e en 15e eeuw als gevolg van de wol- en lakenhandel. In de 16e eeuw keerde het tij, De stad werd menigmaal slachtoffer van haar strategische ligging. De driehoekige Markt ligt op de donk en is van oudsher het centrum. Aan de Markt staat het adellijk huis 'De Moriaan' uit het begin van de 13e eeuw.

Op de Markt rechts aanhouden langs het stadhuis en direct daarna rechtsaf (Ridderstraat). Aan het einde linksaf en rechtdoor (Fonteinstraat). Op driesprong rechtdoor (Krullartstraat). Aan het einde rechtsaf (Kerkstraat, staat iets verderop). Je komt uit bij een hoek van de Sint-Janskathedraal.

Het meest opvallende gebouw in 's-Hertogenbosch is de Kathedrale Basiliek van Sint Jan Evangelist, gewoonlijk aangeduid als de Sint-Janskathedraal of kortweg de Sint Jan. 's-Hertogenbosch bleek een grote aantrekkingskracht te hebben op kerkelijke instellingen. De bouw van de Sint Jan duurde van 1330 tot 1550. De Sint Jan gaat door voor het mooiste voorbeeld van de Brabantse flamboyante gotiek. De kerk is dagelijks te bezichtigen.

Hier gaan Maarten van Rossumpad en Dwars door Brabant uiteen. Bij de hoek van de Sint-Janskathedraal schuin naar rechts (dus diagonaal) het plein (Parade) oversteken en Triniteitstraat in. Aan het einde de weg oversteken en linksaf.

Bij verkeerslichten rechtdoor over het kruispunt, dan nog een klein stukje verder rechtdoor en dan rechtsaf een voetpad rechts van een fietspad op het Bossche Broek in. Dit dijkpaadje langs linkerkant van singel blijven volgen.

Dat het Bossche Broek onbebouwd is gebleven heeft niet alleen iets te maken met de moeilijke bodemgesteldheid, maar ook met het strategische belang daarvan. Vanaf de stadswallen van 's-Hertogenbosch was een vrij schoots- en zichtveld nodig. Tijdens een aanval op de stad kon het Bossche Broek onder water worden gezet. Het ontoegankelijke moeras was een natuurlijke verdediging. In 1629 gelukte het Frederik Hendrik bij het Beleg van 's-Hertogenbosch de stad in te nemen, met de hulp van ir. Leeghwater, die een reeks van ingrijpende waterstaatkundige maatregelen nam.

Na 1,2 km kom je uit op een klinkerpad bij een gemaal. Hier linksaf. Na 180 m rechtsaf een zandweg op. Bij een bank maakt het pad een haakse bocht naar links. Na ruim 400 m rechtsaf een graspad op. Aan het einde, bij een bank en kp (knooppunt van het wandelnetwerk) 82, rechtsaf over asfaltweg. Je kunt ook over het pad links van de sloot lopen tot aan het Segersgemaal. Bij het Segersgemaal en kp 81 de asfaltweg met de bocht mee naar links volgen en vervolgens onder de A65 en de A2 door.

1e weg linksaf (Sterrenbos 2-3, doodlopende weg). Bochten tussen gebouwen volgen. Op viersprong rechtdoor. Op splitsing rechts aanhouden. Bij huis linksaf, asfaltweg. In bocht naar rechts linksaf een smal onverhard pad op. Aan het einde, bij kp 17, linksaf, zandweg.

Bij slagboom door voetgangerssluis. Het pad loopt als een hoger gelegen dijk eerst tussen de weilanden door en verderop, bij een voetgangerssluis, het bos in. Bij een slagboom rechtdoor en even verder, bij kp 16, rechtsaf. Op viersprong met bank rechtdoor langs slagboom. Op viersprong met kp 14 en bank rechtdoor, asfaltweg.

Op driesprong van asfaltwegen linksaf (De Vogelenzang). Op viersprong rechtdoor langs picknicktafel (Keerdijk). Onder N617 door (1e Bokkendonkse Tunnel). Op viersprong met kp 11 rechtdoor (Keerdijk). Op viersprong rechtsaf (Horziksestraat). Na 200 m linksaf dijk op en bij kp 10, het fietspad naar links volgen. Je komt langs 2 wielen. (Een wiel is een plas die na een dijkbreuk is ontstaan of van een overstroming overgebleven.) Asfaltweg oversteken en rechtdoor fietspad over de dijk vervolgen. Je komt uit op een asfaltweg bij een kapelletje (Kapelletje aan de Keer).

Bij het kapelletje linksaf (Bosscheweg). 1e weg rechtsaf (Poeldonksedijk). Deze slingerende weg van 1,2 km helemaal uitlopen. Je passeert opnieuw een aantal wielen. Aan het einde, bij kp 90 en Eetcafé Keesje, linksaf. Vanaf hier wordt de route Dwars door Brabant niet langer gevolgd. De rest van de wandeltocht is ongemarkeerd.

Bij kp 42 rechtdoor de Dungense Brug over de Zuid-Willemsvaart over en verder over fietspad. Onder N279 door. Bij rotonde en kp 86 rechtsaf het fietspad richting Berlicum op. Over brug over het Máximakanaal. Fietspad blijven volgen tot brug over de Aa. Die brug ook over en direct daarna, bij kp 41, linksaf over dijk langs de Aa.

Na 400 m rechtsaf de dijk af. Je gaat over een smalle, wiebelende, stalen brug en 100 m verder over of naast een stenen trap een dijk op. Op de dijk linksaf. Waar de dijk een bocht naar links maakt schuin naar rechts de dijk af door een greppel naar een asfaltweg. Die naar links volgen. Let op! Een huis en een gebouw daarnaast passeren en direct daarna, ter hoogte van het begin van nog een gebouw, rechtsaf het bos in en daarin direct linksaf.

Na 100 m een pad naar rechts negeren. Daarna na krap 200 m een breder pad scherp naar rechts opgaan. Rechtdoor het bos uit.

Je loopt nu over het Sint-Janslaantje. Dit werd vroeger gebruikt als verbinding tussen Landgoed De Wamberg en Den Bosch. Het gaf uitzicht op de Sint-Janskathedraal in Den Bosch. Tegenwoordig wordt dit zicht grotendeels ontnomen door bomen en een geluidsscherm.

Als je je aan het einde van de laan omdraait zie je dat je je net op Landgoed De Wamberg bevond. Fietspad, verkeersweg en parallelweg oversteken en rechtdoor Landgoed De Wamberg weer in.

Landgoed De Wamberg is 155 hectare groot en ligt tussen het dal van de Groote Wetering en dat van de Aa op het grondgebied van de gemeente Sint Michielsgestel. Het is een van de eerst ontgonnen gebieden rondom 's-Hertogenbosch. Dit gebeurde al rond 1400. Van hieruit werd de groeiende stad van voedsel voorzien. Het landgoed bevat onder meer speelhuizen, boerderijen, een tuinmanswoning en een koetshuis met poort. Daarnaast kent de Wamberg parkbossen met eeuwenoude bomen en onderling verbonden vijvers.

Op het landgoed zijn nog enkele oude Kempische boerderijen te vinden. Het woord 'wam' zou zijn afgeleid van 'wamen' ofwel 'modder doen opwellen'. Men had er vaak last van hoog water. Ook nu nog staan sommige graslanden geregeld blank. Het landgoed wordt doorsneden door de Wambergse Beek en de Loopgraaf. De kern van het latere landgoed werd gevormd door de Grote Wamberg, een pachthoeve uit 1370. Het speelhuis – een zomerverblijf voor de adel – dat er rond 1510 naast werd gebouwd, bestaat nog steeds. Dit is boerderij Eikenlust, een statige langgevelboerderij met een duiventoren uit 1551. In diezelfde tijd werd de Grote Wamberg voorzien van een jachthuis en koetshuis. In dezelfde eeuw werd een herenhuis annex speelhuis gebouwd. Het landgoed is in het bezit geweest van de familie Van Lanschot (vanaf begin 17e eeuw) en later de familie Van Rijckevorsel (vanaf 1768). Het huidige kasteel Huis De Wamberg dateert uit 1620. In dit kasteel zijn nog sporen van het oude speelhuis terug te vinden, zoals de 16e-eeuwse hardstenen put op het erf. Het kasteel is later nog uitgebreid met ondermeer een traptoren. Het poortgebouw dateert uit 1895. Frans van Rijckevorsel liet eind 19e eeuw een landschappelijk ontwerp uitvoeren, waardoor lanen, waterpartijen, exotische bomen en vergezichten hun intrede doen.

Op driesprong rechtdoor en op een volgende driesprong bij boerderijen eveneens rechtdoor. Na 60 m rechtsaf een bruggetje over en linksaf. Het pad gaat een bruggetje over en loopt langs een vijver. 250 m na de vijver op een splitsing links aanhouden en Landgoed de Wamberg verlaten. Rechtsaf over fietspad langs asfaltweg.

Na 60 m linksaf langs bord 'doodlopende weg' en slagboom. Op Y-splitsing voor een huis met een torentje links aanhouden. Aan het eind stenen brug over en rechtsaf, grasdijk langs de Grote Wetering. Bij kp 12 linksaf brug over de Grote Wetering over en direct daarna, bij kp 56, linksaf, weer een grasdijk langs de Grote Wetering. 1e pad rechtsaf en rechtdoor, onverhard laantje met links een golfterrein.

Aan het eind rechtdoor, klinkerstraat met trottoir. Aan het eind min of meer rechtdoor, d.w.z. linksaf en direct, bij straatnaambordjes 'Wambergstraat' en 'Maliskampsestraat' rechtsaf, trottoir aan rechterkant van straat. Op groot kruispunt met kp 64 linksaf, langs Dierenpark Maliskamp. Op kruispunt het fietspad aan de rechterkant van de weg opgaan en daarover naar rotonde lopen, waarbij je de bebouwde kom van Maliskamp verlaat en die van Rosmalen ingaat. Aan de andere kant van de rotonde rechtsaf het fietspad richting Nijmegen op. Na krap 100 m ga je over een veerooster. 25 m hierna linksaf het bos in en rechtdoor een zandverstuiving op. Even verder bij een grote kei linksaf een pad op.

De Rosmalense Zandverstuiving is een druk gebruikt wandel- en recreatiegebied dat eigendom is van de gemeente 's-Hertogenbosch. Het gebied bestaat uit zandverstuiving, heiderestanten en bestanden van grove den. Ook in het stuifzandgebied zijn vliegdennen te vinden.

De Rosmalense zandverstuiving wordt actief beheert door de gemeente en door vrijwilligers van het IVN's-Hertogenbosch. Het beheer heeft als uitgangspunt het behouden van de zandverstuiving en de heide daar omheen. Zonder dit beheer zou de zandverstuiving namelijk dichtgroeien en het gebied over gaan in naaldbossen. De vrijwilligers die helpen bij het beheer zijn voornamelijk 65-plussers die helpen met het plukken van Amerikaanse vogelkers. Daarbij worden soms bedrijfsuitjes en dergelijke georganiseerd waarbij mensen helpen met het onderhouden van het gebied. De gemeente helpt hierbij door het leveren van middelen die helpen bij het beheer.

Rechtdoor lopen tot je links een wielvormig kunstwerk ziet.

Het Wiel van Rosmalen is een bronzen kunstwerk uit 1992 van de kunstenaar Armando en is daarom ook bekend onder de naam Wiel van Armando. Armando heeft er over gezegd:

'Ik heb in mijn werk steeds een voorkeur gehad voor eenvoudige vormen en begrippen: landschap, boom, vlag, ladder, kop. En de laatste jaren het wiel. Maar ik stel me niet tevreden met de simpele, schone vorm.

Een kunstenaar put uit jeugdervaringen en die moeten de vorm lading geven. In mijn jeugd stond de wereld in brand. Er was een vijand en zijn strijdwagens denderden over ons land.

Het Wiel van Rosmalen zal derhalve ook geen gaaf wiel zijn. Het zal een wiel zijn dat modder en stof van eeuwen torst. Een wiel dat 'schuldige' en 'onschuldige' voertuigen voortbewoog, dat kanonnen moet voortslepen, maar thans tot rust gekomen is. Het wiel van het slagveld, maar ook het wiel als rad der geschiedenis. Overwonnen beweging. Gestolde kracht. Een wiel dat wellicht tot inkeer is gekomen. Ooit is mijn werk gekarakteriseerd als 'ingetogen bewogenheid'. Het Wiel van Rosmalen zal in de meest letterlijke zin ingetogen bewogenheid zijn.'

Op enige afstand van het kunstwerk rechtsaf een pad op. Even verder, aan het einde van de zandverstuiving, schuin linksaf een pad op. Dit uitlopen en het natuurgebied verlaten. Je komt uit op een driesrong van klinkerwegen. Daar rechtdoor.

Aan het eind linksaf. Op rotonde rechtdoor via zebrapad rechts ervan. 1e straat rechtsaf (Sportlaan). De weg maakt een bocht naar links. Na het einde van de haag rechts van je, rechtsaf een tegelpad op. Dit komt uit op een breed fietspad. Dit naar links volgen en blijven volgen tot een spoorwegovergang. Links daarvan bevindt zich treinstation 'Rosmalen'. Vlak voor de spoorwegovergang is de opgang naar het perron van spoor 2, vlak erna de opgang naar het perron van spoor 1.

Rosmalen komt als Rosmalla of Rosmella al in het jaar 815 voor. Het dorp is lang agrarisch gebleven. Tegenwoordig lijkt dit plaatsje zich steeds meer te ontwikkelen als forensenplaats. Het centrum van Rosmalen ligt ten noorden van de spoorlijn en van het station.

